

# МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

## THE METHODOLOGY AND EXPERT-FORENSIC MANAGAMENT ORGANIZATION FOR FIGHT AGAINST CRIME

УДК 343.2

DOI: 10.37025/1992-4437/2022-37-1-7

**Р. Я. Заяць**, доктор юридичних наук, професор,  
директор,  
Львівський науково-дослідний експертно-  
криміналістичний центр МВС України, м. Львів  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4726-6362>

### ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РОЗШИРЕННЯ ДОКАЗОВОЇ БАЗИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

**Мета** статті полягає в науковому обґрунтуванні та пошуку інноваційних напрямів забезпечення базових принципів судової експертної діяльності – об'єктивності і повноти дослідження через розширення кількісного та якісного сегментів комплексу доказової бази сучасної судової експертизи за допомогою поєднання сучасних прийомів і методів суспільних наук соціології та права. **Методологія.** Достовірність отриманих результатів і висновків цього дослідження забезпечено використанням комплексу загальнонаукових (аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія і моделювання, абстрагування і конкретизація, системний аналіз) і спеціальних методів пізнання (мислений експеримент, ідеалізація, формалізація, узагальнення, конвергенції). **Наукова новизна.** Уперше у вітчизняній практиці судової експертизи науково обґрунтовано об'єктивну необхідність, технічну можливість і практичну доцільність покращення кількісних та якісних структурних елементів комплексу доказової бази судових експертиз через застосування інноваційних напрямів соціологічного методу дослідження. **Висновки.** Розглянуто окремі положення права і соціології як суспільних наук, проаналізовано зміст законів України «Про судову експертизу» та «Про інформацію» і на основі цього встановлено, що сучасна доказова база судової експертизи може бути покращена через модернізацію її кількісних та якісних структурних елементів за допомогою інструментів і методів сучасних суспільних наук. Констатовано, що кількісну складову доказової бази судових експертиз доцільно покращати через збільшення її номенклатури, використовуючи інформацію, отриману в результаті соціологічного дослідження, оскільки в юридичних колах соціологічна інформація має статус чинника інноваційного розвитку. Якісну складову доказової бази судових експертиз доцільно покращати через модернізацію, використовуючи комбінований метод збирання соціологічної інформації – анкетування і телефонного опитування та документування процесу збирання інформації відповідно на двох взаємодоповняльних носіях – паперовому та цифровому. Доведено, що поєднання в кожній анкеті друкованого та електронного складників дозволить використати анкетування як інноваційний та оперативний метод отримання первинної інформації про об'єктивні аспекти досліджуваного процесу. Обґрунтовано, що для фіксування процесу торгу, його документування в електронному вигляді та отримання необхідних фактичних даних про числові значення результатів процесу торгу доцільно використати відомий у соціології та поширений серед професіоналів соціального моніторингу вид збирання інформації – телефонні опитування. Розроблено базові критерії телефонного опитування та анкети як методів збирання соціальної інформації і джерел даних для покращання якісних параметрів доказової бази судових експертиз. Встановлено подвійну роль і дворівневе значення доказової бази судової експертизи: на стадії виконання судової експертизи – доказова база є фундаментом цієї судової експертизи (первинна роль та перший рівень значення); виконана, завершена судова експертиза – стає ключовим чинником доказової бази судочинства (вторинна роль та другий рівень значення). Засвідчено, що отримані результати поглиблюють методичні, нормативно-правові та практичні питання судової експертизи, які сприяють розвитку експертно-доказової бази судової експертизи завдяки модернізації через розширення її спектра в частині кількісних та якісних структурних елементів за допомогою інструментів і методів сучасних суспільних наук. Результатами науково-пошукових робіт доведено, що науково-теоретична і практична проблема формування доказової бази при встановленні числових значень коефіцієнтів коригування на торг для використання у судовій товарознавчій експертизі потребує додаткових досліджень комплексу доказової бази судових експертиз.

**Ключові слова:** принципи судової експертної діяльності; соціальні науки; інноваційні напрями; доказова база судової експертизи; соціологічні дослідження; коригування на торг.

### Вступ

Відомо, що об'єктивність і повнота дослідження належать до базових принципів судової експертної діяльності, передбачених Законом України «Про судову експертизу» (*Verkhovna Rada Ukrainy*, 1994, Liutyi 25, Pro sudovu ekspertyzu, st. 3). Тому наукові пошуки, спрямовані на забезпечення та покращення виконання цих принципів, зокрема завдяки підвищенню ступеня повноти та об'єктивності експертного дослідження, не втрачають своєї актуальності.

Водночас аналіз базових теоретичних джерел вітчизняної судової експертизи (Honcharenko (Zah. red.), 2004; Komakha, Kryvda, Antoniuk, Huzenko, & Hutsul, 2004; Kohutych, 2008; Holovchenko et al. (Avt.-uklad.), 2016), результатів практичної діяльності Експертної служби МВС України і Львівського НДЕКЦ МВС України, а також власний професійний досвід автора дозволяють однозначно стверджувати, що ступінь об'єктивності і повноти експертного дослідження практично повністю залежить від доказової бази судових експертиз. Разом із тим висновок експерта, який вважається процесуальним джерелом доказів у кримінальному провадженні (*Verkhovna Rada Ukrainy*, 2012, Kviten 13, Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, st. 84) та одним із найвагоміших засобів доказування в судовому процесі, основним і єдиним джерелом своєї об'єктивності та повноти дослідження має доказову базу.

Зважаючи на викладене, не викликає сумніву актуальність науково-пошукових робіт, спрямованих на покращення окремих структурних елементів комплексу доказової бази судових експертиз, зокрема – її кількісних і якісних характеристик. Конкретним проявом цієї актуальності є науково-теоретична і практична потреба формування доказової бази, коли встановлюють числові значення коефіцієнтів коригування на торг для використання в судовій товарознавчій експертизі (Zaiats, Khodan, & Bednarchuk, 2020, s. 141–149).

Наукові дослідження доказової бази судової експертизи перебувають у постійному полі зору відповідних наукових шкіл в усіх правових державах світу. Результати цих досліджень численні, охоплюють увесь багатогранний спектр доказової бази судової експертизи, а самі дослідження найчастіше спрямовані на її генезис, формування, функціонування, аналіз, оцінювання тощо.

Зокрема, в Україні останніми роками значну увагу приділено дослідженням, які стосуються модернізації доказової бази судової експертизи, спрямування її в сучасне русло. Наприклад, В. Г. Хахановський тривалий час розробляє систему базових положень електронних (цифрових) доказів та інформаційно-аналітичного забезпе-

чення правоохоронної діяльності (Cherniavskiy, & Yusupov, 2021, s. 7–18); Є. Д. Лук'янчиков – досліджує чинники формування методологічних засад інформаційного забезпечення розслідування злочинів (Lukianchykov, Ye., Lukianchykov, B., & Petriaiev, 2019, s. 125–130).

У Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» група науковців вивчає теоретичні та науково-практичні основи судової експертизи, розробляє доктринальні підходи до судової експертизи в Україні (Holovchenko et al. (Avt.-uklad.), 2016; Kluiev, & Simakova-Yefremian, 2021, s. 28–43).

Актуальні проблеми доказової бази за окремими напрямками судової експертної діяльності досліджують В. О. Копанчук (Koranchuk, 2021, s. 75–79) і К. В. Токарева (Tokarieva, 2018, s. 92–98).

В. О. Комаха та його колеги розробляють тактику використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів (Komakha, Kryvda, Antoniuk, Huzenko, & Hutsul, 2004).

В. Г. Гончаренко ретельно аналізує висновок експерта як джерело доказів і детально досліджує можливості понад 60 видів і різновидів експертиз (Honcharenko (Zah. red.), 2004).

За межами України теоретичні та практичні аспекти доказової бази судової експертизи вивчають Ф. Ашиджоглу (Туреччина), Т. Балинян, П. Восканян (Вірменія), А. Іванович (Чорногорія), Л. Іонеску (Румунія), О. Капліна, О. Катарага (Молдова), М.-Х. Марас (Велика Британія), Г. Юодкайте-Гранскіене (Литва) та ін.

Аналіз результатів наукових досліджень, здобутих згаданими та іншими вченими, експертами-практиками, дає підстави стверджувати таке:

проблема дослідження доказової бази судової експертизи постійно актуальна, оскільки ця база перебуває у процесі сталого розвитку;

наразі в Україні бракує наукових гіпотез, теоретичних пошуків, практичних результатів досліджень тощо, спрямованих на формування доказової бази судової експертизи за допомогою інструментів і методів сучасних суспільних наук, до яких, як відомо, зі статусом однієї з найдавніших представниць належить право (Trebin (Red.), 2015).

### Мета й завдання дослідження

Метою статті є наукове обґрунтування та пошук інноваційних напрямів забезпечення базових принципів судової експертної діяльності – об'єктивності і повноти дослідження через розширення кількісного та якісного сегментів комплексу доказової бази сучасної судової експертизи за допомогою поєднання сучасних прийомів і методів суспільних наук соціології та права.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити комплекс взаємопов'язаних завдань:

розглянути окремі положення права та соціології як суспільних наук і проаналізувати зміст законів України «Про судову експертизу» та «Про інформацію»;

з'ясувати доцільність покращання кількісного та якісного складників доказової бази судових експертиз відповідно через збільшення її номенклатури та модернізацію, довести інноваційність та оперативність отримання первинної інформації через поєднання в кожній анкеті друкованого та електронного складників;

визначити особливості використання телефонного опитування для фіксування процесу торгу, його документування в електронному вигляді та отримання необхідних фактичних даних про числові значення результатів процесу торгу; розробити базові критерії телефонного опитування та анкети як методів збирання соціальної інформації і джерел даних для покращання якісних параметрів доказової бази судових експертиз;

розкрити роль і значення доказової бази судової експертизи на стадії виконання та після виконання експертного дослідження;

висвітлити чинники, що сприяють розвитку експертно-доказової бази судової експертизи у частині формування доказової бази при встановленні числових значень коефіцієнтів коригування на торг для використання у судовій товарознавчій експертизі.

### Виклад основного матеріалу

Багатогранність та багатоаспектність процесів формування, легітимації, функціонування та практичного використання доказової бази судової експертизи наштовхнула нас на думку про пошук інноваційних напрямів її розширення за відомим та ефективним принципом споріднених наук, який найбільш яскраво і тривалий час демонструють природничі науки – фізика і математика, фізика і хімія, хімія і біологія та ін.

Під таким кутом зору загальний аналіз змісту сучасних суспільних наук, кількість яких постійно зростає і до яких належить право, спонукав нас використати для зазначеного пошуку соціологію. Такий вибір здійснено через низку причин:

численні наукові праці з найвищим світовим рейтингом переконливо доводять, що соціологія покликана відіграти визначальну роль у новітній інтелектуальній культурі та посісти центральне місце серед суспільних наук (Giddens, 2009);

в Україні дедалі ширше проводяться дослідження соціальної інформації як чинника інноваційного розвитку (Parkhomenko, 2010, s. 16–20);

у навчальному посібнику, рекомендованому до оприлюднення вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ, дослівно зазначено, що «соціальні науки набули глобального характеру, а їх знання – ваги спеціального інструменту» (Humeniuk, 2019, s. 3);

соціологія вважається своєрідним містком між природничими і соціальними науками (Sudyn, 2016, Zhovtnia 03).

Робота виконана на прикладі практичної потреби судової товарознавчої експертизи у формуванні доказової бази при встановленні числових значень коефіцієнтів коригування на торг при визначенні ринкової вартості взуттєвих товарів. Зазначений напрям досліджень внесений у план наукової діяльності Експертної служби МВС України та Львівського НДЕКЦ МВС України відповідно до Положення про наукову діяльність в Експертній службі МВС України.

Оскільки покращання комплексу доказової бази судових експертиз здійснено завдяки позитивним змінам його кількісних і якісних характеристик, то отримані результати роботи викладені у двох відповідних частинах.

### Частина 1

Покращання кількісних характеристик доказової бази судових експертиз доцільно здійснити збільшенням їх номенклатури через використання соціальної (соціологічної) інформації для формування цієї бази, оскільки термін «соціологічна інформація» внесений до Закону України «Про інформацію» (*Verkhovna Rada Ukrainy*, 1992, Zhovten 02, Pro informatsiiu, st. 19, ch. 1) і означає «будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо». Далі наголошено, що «правовий режим соціологічної інформації визначається законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» (st. 19, ch. 2).

Тож, доцільність використання соціальної інформації для формування доказової бази судових експертиз не викликає сумніву в теоретичному юридичному аспекті.

У прикладному аспекті сучасної судової експертизи такий напрям формування її доказової бази теж не викликає сумніву, оскільки соціологічні дослідження вже тривалий час застосовують у практиці судової експертної діяльності. Наприклад, визначаючи ринкову вартість об'єктів дослідження, судові експерти експертної спеціальності 12.1 «Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів» згідно з вимогами Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»

(*Verkhovna Rada Ukrainy*, 2001, Лупен 12, Pro otsinku maina, mainovykh prav ta profesiinu otsinohnu diialnist v Ukraini, st. 3) здійснюють маркетингове дослідження та відповідно до Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (*Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy*, 2017, Cherven 17, Instruktsiia z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertnykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy, r. I, p. 16) використовують дані інтернет-мережі, а також аналогічних джерел електронної торгівлі («AliExpress», «Бесплатка» та ін.).

Соціологічна інформація як джерело даних покращання кількісних параметрів доказової бази судових експертиз відповідає таким основним спеціальним (фаховим) характеристикам соціологічного дослідження (Horodienko, 2003):

за метою дослідження – прикладне (спрямоване на вивчення конкретних об'єктів);

типом дослідження – аналітичне (вид соціологічного аналізу, що спрямований виявляти приховані причинно-наслідкові зв'язки; основні його характеристики: репрезентативність, надійність, достовірність; еталон правильного соціологічного дослідження);

тривалістю дослідження – експрес-дослідження (від одного-двох тижнів до одного-двох місяців);

глибиною аналізу – пошукові дослідження (за своїми параметрами найпростіші, вирішують прості за змістом завдання; охоплюють невеликі сукупності, мають спрощені програму та інструментарій; використовують як попередній етап поглибленого масштабного дослідження, орієнтуючи на збирання інформації про об'єкт і предмет дослідження);

застосовуваним методом дослідження – опитування;

формою фіксації інформації – письмові документи (відомості у формі тексту) + статистичні дані (цифрова інформація) + іконографічна документація (фотодокументація) + фонетичні документи (аудіозаписи);

способом дослідження об'єкта – разове (монографічне, точкове – об'єкт досліджується у статистиці, лише один раз).

Отже, аналіз базових положень законів України «Про судову експертизу» і «Про інформацію» та змісту сучасних соціальних наук (Parkhomenko, 2010, s. 16–20; Humeniuk, 2019; Sudyn, 2016, Zhovten 03; Horodienko, 2003) дозволяє стверджувати, що номенклатуру характеристик доказової бази судових експертиз доцільно збільшити, використовуючи соціологічну інформацію, отриману

в результаті соціологічного дослідження, оскільки така доцільність має вагоме юридичне, практичне і фахове обґрунтування.

## Частина 2

Покращання якісних характеристик доказової бази судових експертиз доцільно здійснити через модернізацію цієї бази, використовуючи комбінований метод збирання інформації – анкетування і телефонного інтерв'ю та документування процесу збирання інформації (доказової бази) відповідно на двох взаємодоповнювальних носіях – паперовому та цифровому.

Водночас автор цієї наукової статті пропонує розглядати:

процес анкетування – у класичному соціологічному розумінні як окремий, самостійний вид опитування (Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014);

анкету як комунікаційний засіб зв'язку дослідника (у нашому прикладі – судового експерта) та респондента (у нашому прикладі – продавця товару в інтернет-торгівлі) – у ширшому, ніж класичне, більш сучасному розумінні, коли анкета матиме комбіновану форму та охоплюватиме друкований і електронний складники.

Друкований складник анкети стосовно кожного респондента (у нашому прикладі – кожної одиниці досліджуваного товару) заповнює дослідник, який особисто вносить в анкету всі дані, відомі з інтернет-сторінки та підтверджує їх електронним копіюванням (Print-Screen) цієї сторінки. Такими даними, приміром, можуть бути ім'я і номер телефону респондента, місце знаходження та загальний вигляд товару, початкова ціна товару, запитання до респондента та інші дані, які є у відкритому доступі та можуть бути зафіксовані фотографічно.

Анкетування як джерело даних для покращання якісних параметрів доказової бази судових експертиз має відповідати таким основним спеціальним (фаховим) характеристикам (критеріям) соціологічного дослідження (Horodienko, 2003; Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014):

кількісна характеристика опитуваних – індивідуальне анкетування (одноразове опитування одного респондента);

спосіб поширення (розповсюдження) анкети – анкетування в режимі реального часу (онлайн);

форма спілкування дослідника і респондента – очна;

повнота охоплення респондентів – суцільне охоплення (опитування всіх респондентів вибірки);

етапи проведення (дослідницькі операції):  
1) наукове обґрунтування і формулювання теми

дослідження, розроблення програми дослідження та анкети, пробне опитування, коригування програми та анкети (за потреби), тиражування анкети; 2) встановлення часу проведення; 3) анкетування, опрацювання отриманих даних за допомогою спеціальних комп'ютерних програм EXCEL, SPSS, STATISTIKA, VORTEX, INTERRO-SL, POLY ANALYST та ін.; 4) аналіз отриманих результатів; підготовка попереднього і остаточного звітів; апробація результатів анкетування, вироблення рекомендацій за результатами анкетування.

Дотримання зазначеної відповідності дозволить реалізувати основні переваги анкетування, а саме: унеможливити вплив дослідника на респондента; опитати велику кількість респондентів за відносно малий проміжок часу; отримати інформацію про актуальну подію (у нашому прикладі – кількісне значення результату торгу); отримати результати, придатні до математичного оброблення без додаткових коригувань, виправлень, перевірки тощо; максимально спростити організаційний і комунікаційний складники; уникнути матеріальних витрат.

Електронним складником анкети має бути записана на електронний цифровий носій розмова дослідника (у нашому прикладі – судового експерта) з респондентом (у нашому прикладі – продавцем побутового взуття на одній з інтернет-платформ); окремі елементи електронного складника анкети можуть вноситися в друкований складник анкети (у нашому прикладі – кількісне значення результату торгу); зберігається цей складник анкети в дослідника і, за потреби, може бути оприлюднений, наданий як доказ тощо.

Поеднання в кожній анкеті друкованого та електронного складників дозволить використати анкетування як оперативний метод отримання первинної інформації про об'єктивні аспекти досліджуваного процесу (у нашому прикладі – процесу та результату торгу для встановлення числових значень коефіцієнтів коригування на торг при встановленні ринкової вартості взуття в судовій товарознавчій експертизі).

Такий метод анкетування без будь-яких перешкод чи спотворення даних може бути використаний для опитування значної кількості респондентів (у нашому прикладі – це від кількох десятків до кількох сотень осіб), які перебувають на великій території (у нашому прикладі – вся територія України без тимчасово окупованої частини). Водночас процес анкетування залишається регламентованою процедурою, яка чітко узгоджується з класичним планом наукового дослідження, що передбачає мету, завдання, етапи дослідження, аналіз отриманих даних, формулювання висновків, апробацію результатів тощо.

Оскільки в практиці судової експертизи з оприлюднення гіпотези про доцільність використання коригування на торг (Zaiats, & Bednarchuk, 2019, *Lystopad* 27–28, s. 30–33) найбільшу полеміку серед фахівців викликав спосіб фіксування процесу торгу, то на цій проблемі зупинимося окремо.

Для фіксування процесу торгу, його документування в електронному вигляді та отримання необхідних фактичних даних про числові значення результатів процесу торгу доцільно використати відомий у соціології (Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014) і поширений серед професіоналів соціального моніторингу (*Tsentr «Sotsialnyi monitoringh»*) вид збирання інформації – телефонні опитування.

Використання саме цього методу соціологічного дослідження вже достатньо обґрунтовано фахівцями соціального моніторингу (Zaiats, & Bednarchuk, 2019, *Lystopad* 27–28, s. 30–33; *Tsentr «Sotsialnyi monitoringh»*), які рекомендують використовувати телефонні опитування за певних умов:

необхідна висока оперативність у проведенні польового етапу дослідження та оброблення результатів;

цільову аудиторію неможливо або важко досягти face-to-face;

потрібно забезпечити високий ступінь охоплення респондентів (зокрема завдяки можливості здійснювати повторні дзвінки до респондентів, з якими з першого разу не вдалося поспілкуватись через об'єктивні причини – відсутність зв'язку, незручність розмовляти тощо);

анкета невелика за обсягом, змістом та структурою, тобто містить лише кілька простих і зрозумілих запитань.

Крім того, як зазначають фахівці у сфері соціологічних досліджень (Horodianenko, 2003; Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014), особливості інтерв'ю (телефонного опитування) зумовили його широке використання в проблемних дослідженнях і експертних опитуваннях, що повністю відповідає досліджуваній нами актуальній проблемі отримання інформації про числові значення коефіцієнтів коригування на торг для потреб судової товарознавчої експертизи.

Аналіз зазначених умов дозволяє стверджувати, що вони повністю відповідають умовам проведення дослідження у Львівському НДЕКЦ МВС України з метою встановлення числових значень коефіцієнтів коригування на торг при визначенні ринкової вартості товарів у судовій товарознавчій експертизі.

Проте, якщо брати до уваги об'єкт дослідження, яким у нашому прикладі є конкретний товар, без будь-яких додаткових доказів зрозуміло, що

незалежно від товарознавчих особливостей цього товару (функціональне призначення, сезонне призначення, статево-вікове призначення, вид та різновид взуття тощо) (Bednarchuk, 2015), якого стосуватиметься дослідження, усі телефонні опитування матимуть спільні риси:

суцільний характер опитування – телефонні опитування охоплюють усіх продавців конкретного виду товару окремого функціонального призначення (наприклад, взуття для військовослужбовців) у певній електронній базі даних пропонувані для продажу товарів, яка є у відкритому доступі (приміром, на інтернет-платформі OLX) у певний проміжок часу (залежно від кількості пропонуваного до продажу товару тривалість опитування може складати від одного до кількох днів);

охоплення різних категорій респондентів, об'єднаних у специфічні цільові групи продавців певного товару (у нашому прикладі – взуття, яке має зазначені вище товарознавчі особливості, що формують його ринкову вартість);

стосуються роботи з категоріями респондентів різного ступеня доступності;

за своєю суттю є індивідуальними особистісними інтерв'ю, що, як засвідчує аналіз літературних даних (Bednarchuk, 2009, Kvitен 15–16, s. 358–361), уже тривалий час доводять свою ефективність в опитуваннях під час маркетингових товарознавчих досліджень та, як відомо (*Kabinet Ministriv Ukrainy*, 2003, Veresen 10, Natsionalnyi standart No 1 «Zahalni zasady otsinky maina i mainovuykh prav»), є обов'язковим складником експертного дослідження в судовій товарознавчій експертизі.

Телефонне опитування як метод збирання соціальної інформації, що ґрунтується на вербальній соціально-психологічній взаємодії дослідника і респондента з метою отримати інформацію, яка цікавить дослідника, та як пропонуване нами джерело даних для покращання якісних параметрів доказової бази судових експертиз, має відповідати таким основним спеціальним (фаховим) характеристикам (критеріям) соціологічного дослідження (Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014):

за технікою проведення – стандартизоване, спрямоване (спілкування дослідника і респондента регламентує детально розроблена інструкція, питальник тощо, які зобов'язують дослідника дотримуватися обмеженого переліку чітко сформульованих запитань (як правило – закритого типу) та їх послідовності);

процедурою проведення – фокусоване інтерв'ю (короткочасна, нетривала бесіда, що має на меті отримати достатню кількість інформації про конкретну проблему, явище тощо);

типом респондентів – інтерв'ю з рядовим респондентом.

Оскільки фахівці у сфері соціологічних досліджень вважають (Horodianenko, 2003; Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014; *Tsentr «Sotsialnyi monitoringh»*), що одним з основних чинників впливу на достовірність і надійність отриманої в результаті опитування інформації є наявність достатньо якісного питальника та чітке дотримання правил його застосування, то для кожного конкретного напрямку отримання характеристик доказової бази судових експертиз, як було зазначено вище, необхідно створити відповідну анкету (у нашому прикладі – анкету опитування продавців взуття на інтернет-платформах відкритого доступу). Зазначеною анкетою має бути документ, у якому сформульовані та тематично згруповані запитання, а також передбачено місце для записування відповідей на зазначені запитання. І, як уже наголошувалося, специфіка пропонуваних нами анкет полягає в тому, що кожна анкета міститиме електронний додаток (у нашому прикладі – цифровий аудіозапис процесу торгу).

Отже, аналіз базових положень та змісту сучасних соціальних наук (Parkhomenko, 2010, s. 16–20; Humeniuk, 2019; Sudyn, 2016, Zhovten 03; Horodianenko, 2003; Lukashevych, Tulenkov, & Yakovenko, 2014; *Tsentr «Sotsialnyi monitoringh»*; *Rada advokativ Kyivskoi oblasti*, b. d., Sudova ekspertyza – kliuchovyi faktor dokazovoi bazy sudochynstva), а також практичних результатів соціологічних досліджень суміжних наук, які використовує судова експертиза (Bednarchuk, 2009, Kvitен 15–16, s. 358–361), дозволяють стверджувати, що покращання якісних характеристик доказової бази судових експертиз доцільно здійснити через модернізацію цієї бази, використовуючи соціологічний комбінований метод збирання інформації – анкетування і телефонного інтерв'ю, та документування процесу збирання інформації (доказової бази) відповідно на двох взаємодоповнювальних носіях – паперовому та цифровому.

У загальному контексті цієї наукової статті важливо наголосити на подвійній ролі та дворівневому значенні доказової бази судової експертизи:

на стадії виконання судової експертизи доказова база є фундаментом цієї судової експертизи – у цьому первинна роль доказової бази судової експертизи та перший рівень її значення;

виконана, завершена судова експертиза водночас сама стає ключовим чинником доказової бази судочинства (*Rada advokativ Kyivskoi oblasti*, b. d., Sudova ekspertyza – kliuchovyi faktor dokazovoi bazy sudochynstva) – у цьому вторинна роль дока-

зової бази судової експертизи та другий рівень її значення.

Усе викладене вище є частиною комплексу науково-пошукових і науково-дослідних робіт, які фахівці Львівського НДЕКЦ МВС України та науковці і аспіранти Львівського торговельно-економічного університету здійснюють у межах відповідної угоди про співпрацю.

### Наукова новизна

Уперше у вітчизняній практиці судової експертизи науково обґрунтовано об'єктивну необхідність, технічну можливість і практичну доцільність покращання кількісних та якісних структурних елементів комплексу доказової бази судових експертиз через застосування інноваційних напрямів соціологічного методу дослідження.

### Висновки

1. Розглянуто окремі положення права і соціології як суспільних наук, проаналізовано зміст законів України «Про судову експертизу» та «Про інформацію» і на основі цього встановлено, що сучасна доказова база судової експертизи може бути покращена через модернізацію її кількісних та якісних структурних елементів за допомогою інструментів і методів сучасних суспільних наук.

2. Констатовано, що кількісну складову доказової бази судових експертиз доцільно покращати через збільшення її номенклатури, використовуючи інформацію, отриману в результаті соціологічного дослідження, оскільки в юридичних колах соціологічна інформація має статус чинника інноваційного розвитку. Якісну складову доказової бази судових експертиз доцільно покращати через модернізацію, використовуючи комбінований метод збирання соціологічної інформації – анкетування і телефонного опитування та документування процесу збирання інформації відповідно на двох взаємодоповняльних носіях – паперовому та цифровому. Доведено, що поєднання в кожній

анкеті друкованого та електронного складників дозволить використати анкетування як інноваційний та оперативний метод отримання первинної інформації про об'єктивні аспекти досліджуваного процесу.

3. Обґрунтовано, що для фіксування процесу торгу, його документування в електронному вигляді та отримання необхідних фактичних даних про числові значення результатів процесу торгу доцільно використати відомий у соціології та поширений серед професіоналів соціального моніторингу вид збирання інформації – телефонні опитування. Розроблено базові критерії телефонного опитування та анкети як методів збирання соціальної інформації і джерела даних для покращання якісних параметрів доказової бази судових експертиз.

4. Встановлено подвійну роль і дворівневе значення доказової бази судової експертизи: на стадії виконання судової експертизи – доказова база є фундаментом цієї судової експертизи (первинна роль та перший рівень значення); виконана, завершена судова експертиза – стає ключовим чинником доказової бази судочинства (вторинна роль та другий рівень значення).

5. Засвідчено, що отримані результати поглиблюють методичні, нормативно-правові та практичні питання судової експертизи, які сприяють розвитку експертно-доказової бази судової експертизи завдяки модернізації через розширення її спектра в частині кількісних та якісних структурних елементів за допомогою інструментів і методів сучасних суспільних наук.

Результатами науково-пошукових робіт доведено, що науково-теоретична і практична проблема формування доказової бази при встановленні числових значень коефіцієнтів коригування на торг для використання у судовій товарознавчій експертизі потребує додаткових досліджень комплексу доказової бази судових експертиз.

### References

- Bednarchuk, M. S. (2009, Kvitin 15–16). Sotsiolohichne doslidzhennia okremoho sehmentu rynku vzuttia dlia molodi. *Tovarovnavstvo i torhovelne pidpriemnytstvo: fakhova profesionalizatsiia, doslidzhennia, innovatsii: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv). Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet. S. 358–361 [in Ukrainian].
- Bednarchuk, M. S. (2015). *Naukovi osnovy formuvannia asortymentu i yakosti vzuttia spetsialnogo pryznachennia: monohrafiia*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi komertsiinoi akademii. 528 s. [in Ukrainian].
- Cherniavskiy, S. S., & Yusupov, V. V. (2021). Rozvytok kryminalistychnykh naukovykh shkil Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. *Kryminalistychniy visnyk*, 1(35), 7–18 [in Ukrainian].  
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2021-35-1-7>
- Giddens, A. (2009). *Sociology* (6th ed.). Cambridge: Polity.
- Holovchenko, L. M., Lozovyi, A. I., Simakova-Yefremian, E. B., Kaplin, R. B., Kapustnyk, K. V., Mykhalskyi, O. O., Sabadash, V. V., Anishchenko, O. V., Bashkirov, H. B., Sviderskyi, O. O., Lubentsov, A. V., Khomutenko, O. V., Varlakhov, V. O., Olkhov, V. S., Kazarov, A. O., Dontsova, O. S., Kopytko, A. P., Starodubov, I. V., Kisil, N. V. ... Novoseletskiy, I. M. (Avt.-uklad.). (2016). *Osnovy sudovoi ekspertyzy*: Kharkiv: Pravo. 928 s. [in Ukrainian].

- Honcharenko, V. H. (Zah. red.). (2004). *Ekspertyzy u sudovii praktytsi*. Kyiv: Yurinkom Inter. 388 s. [in Ukrainian].
- Horodianenko, V. H. (2003). *Sotsiologhiia: pidruchnyk*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
- Humeniuk, L. Y. (2019). *Sotsiologhiia: Khrestomatiia (vid pershodzherel do suchasnosti)* (T. 1, 784 s.). Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2003, Veresen 10). *Natsionalnyi standart No 1 «Zahalni zasady otsinky maina i mainovykh prav»*: zatv. postanovoiu No 1440. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-p#Text> [in Ukrainian].
- Kliuiev, O., & Simakova-Yefremian, E. (2021). Doktrynalni pidkhody do sudovoi ekspertyzy v Ukraini. *Yurydychnyi zhurnal «Pravo Ukrainy»*, 8, 28–43 [in Ukrainian].  
DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2021-08-028>
- Kohutych, I. I. (2008). *Kryminalistychni znannia, yikh sutnist i potreba rozshyrennia mezh vykorystannia: monohrafiia*. Lviv: Triada plus. 420 s. [in Ukrainian].
- Komakha, V. O., Kryvda, H. F., Antoniuk, V. V., Huzenko, V. V., & Hutsul, V. Ya. (2004). *Taktyka vykorystannia spetsialnykh znan u formi sudovoi ekspertyzy v protsesi rozsliduvannia i rozkryttia zlochyniv: monohrafiia*. Chernivtsi: Zoloti lytvavry. 338 s. [in Ukrainian].
- Kopanchuk, V. O. (2021). Vyznachalni aspekty trasolohichnoi ekspertyzy u formi dokazovoi bazy shchodo nezakonnoi porubky lisu. *Nashe pravo*, 3, 75–79 [in Ukrainian].  
DOI: <https://doi.org/10.32782/np.2021.3.11>
- Lukashevych, N. P., Tulenkov, M. V., & Yakovenko, Yu. I. (2014). *Sotsiologhiia. Osnovy zahalnoi, spetsialnykh i haluzevykh teorii* (2-he vyd.). Kyiv: Karavella. 544 s. [in Ukrainian].
- Lukianchikov, Ye. D., Lukianchikov, B. Ye., & Petriaiev, S. Yu. (2019). Vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnomu provadzheni [Use of special skills in criminal proceedings]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ighoria Sikorskoho»*. *Politologhiia. Sotsiologhiia. Pravo*, 4(44), 125–130 [in Ukrainian].  
DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199742](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199742)
- Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy. (2017, Cherven 17). *Instruktsiia z orhanizatsii provedennia ta oformlennia ekspertykh provadzen u pidrozdilakh Ekspertnoi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy: zatv. nakazom No 591*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text> [in Ukrainian].
- Parkhomenko, O. V. (2010). Sotsialna informatsiia yak chynnyk innovatsiinoho rozvytku. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, 1, 16–20 [in Ukrainian].
- Rada advokativ Kyivskoi oblasti. (b. d.). *Sudova ekspertyza – kliuchovyi faktor dokazovoi bazy sudochynstva*. Uziato Kvitnia 25, 2022 z <https://radako.com.ua/news/sudova-ekspertiza-klyuchoviy-faktor-dokazovoyi-bazi-sudochynstva> [in Ukrainian].
- Sudyn, D. (2016, Zhovten 03). Tochky vidliku ukrainskoi sotsiologhi. *Ukraina Moderna. Mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys*. <https://uamoderna.com/blogy/danilo-sudin/day-of-sociology> [in Ukrainian].
- Tokarieva, K. V. (2018). Aktualni pytannia mekhanizmu provedennia sudovoi ekonomichnoi ekspertyzy v suchasnykh umovakh. *Kryminalistychnyi visnyk*, 1(30), 92–98 [in Ukrainian].  
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-92>
- Trebin, M. P. (Red.). (2015). *Politologichnyi entsyklopedychnyi slovnyk*. Kharkiv: Pravo. 816 s. [in Ukrainian].
- Tsentr «Sotsialnyi monitorynh». CATI – Telefonni opytuvannia. Uziato Kvitnia 15, 2022 z <https://smc.org.ua/services/cati-telefonni-opytuvannya/> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (1992, Zhovten 02). *Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy No 2657-XII*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (1994, Liutyi 25). *Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy No 4038-XII*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2001, Lypen 12). *Pro otsinku maina, mainovykh prav ta profesiinu otsinochnu diialnist v Ukraini: Zakon Ukrainy No 2658-III*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada Ukrainy. (2012, Kvitnen 13). *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy No 4651-VI*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
- Zaiats, Ya. I., & Bednarchuk, M. S. (2019, Lystopad 27–28). Obruntuvannia hipotezy pro dotsilnist vykorystannia koryhuvannia na torh u praktytsi otsinochnoi diialnosti. V *Aktualni pytannia ekspertnoi ta otsinochnoi diialnosti: materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Starobilsk – Poltava)*. Poltava: Poltavskiy universytet ekonomiky i torhivli. S. 30–33. <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4595/Torgiv2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
- Zaiats, Ya, Khodan, O. & Bednarchuk, M. (2020). The theoretical and methodological basis of development of adjustment coefficient for bidding in commodity forensic expertise. *Quality and certification of products*, Articles from a international scientific and practical conference Dedicated to 100 years from Establishment of University of Economics (Varna, 13.05.2020). Varna: Nauka y ykonomyka. S. 141–149.

### Список використаних джерел

- Беднарчук, М. С. (2009, Квітень 15–16). Соціологічне дослідження окремого сегменту ринку взуття для молоді. *Товарознавство і торговельне підприємництво: фахова професіоналізація, дослідження, інновації: матеріа-*

- ли міжнар. наук.-практ. конф. (Київ). Київ: Київський національний торговельно-економічний університет. С. 358–361.
- Беднарчук, М. С. (2015). *Наукові основи формування асортименту і якості взуття спеціального призначення*: монографія. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. 528 с.
- Чернявський, С. С., & Юсупов, В. В. (2021). Розвиток криміналістичних наукових шкіл Національної академії внутрішніх справ. *Криміналістичний вісник*, 1(35), 7–18.  
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2021-35-1-7>
- Giddens, A. (2009). *Sociology* (6th ed.). Cambridge: Polity.
- Головченко, Л. М., Лозовий, А. І., Сімакова-Єфремян, Е. Б., Каплін, Р. Б., Капустник, К. В., Михальський, О. О., Сабадаш, В. В., Аніщенко, О. В., Башкіров, Г. Б., Свідерський, О. О., Лубенцов, А. В., Хомутенко, О. В., Варлахов, В. О., Ольхов, В. С., Казаров, А. О., Донцова, О. С., Копитько, А. П., Стародубов, І. В., Кісіль, Н. В. ... Новоселецький, І. М. (Авт.-уклад.). (2016). *Основи судової експертизи*: Харків: Право. 928 с.
- Гончаренко, В. Г. (Заг. ред.). (2004). *Експертизи у судовій практиці*. Київ: Юрінком Інтер. 388 с.
- Городяненко, В. Г. (2003). *Соціологія: підручник*. Київ: Академія.
- Гуменюк, Л. Й. (2019). *Соціологія: Хрестоматія (від періоджерел до сучасності)* (Т. 1, 784 с.). Львів: ЛьвДУВС.
- Кабінет Міністрів України. (2003, Вересень 10). *Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»*: затв. постановою № 1440. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-p#Text>
- Клюєв, О., & Сімакова-Єфремян, Е. (2021). Доктринальні підходи до судової експертизи в Україні. *Юридичний журнал «Право України»*, 8, 28–43.  
DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2021-08-028>
- Когутич, І. І. (2008). *Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання*: монографія. Львів: Тріада плюс. 420 с.
- Комаха, В. О., Кривда, Г. Ф., Антонюк, В. В., Гузенко, В. В., & Гуцул, В. Я. (2004). *Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів*: монографія. Чернівці: Золоті литаври. 338 с.
- Копанчук, В. О. (2021). Визначальні аспекти трасологічної експертизи у формі доказової бази щодо незаконної порубки лісу. *Наше право*, 3, 75–79.  
DOI: <https://doi.org/10.32782/np.2021.3.11>
- Лукашевич, Н. П., Туленков, М. В., & Яковенко, Ю. І. (2014). *Соціологія. Основи загальної, спеціальних і галузевих теорій* (2-ге вид.). Київ: Каравелла. 544 с.
- Лук'янчиков, Є. Д., Лук'янчиков, Б. Є., & Петряєв, С. Ю. (2019). Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні [Use of special skills in criminal proceedings]. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. Політологія. Соціологія. Право, 4(44), 125–130.  
DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199742](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199742)
- Міністерство внутрішніх справ України. (2017, Червень 17). *Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України*: затв. наказом № 591. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text>
- Пархоменко, О. В. (2010). Соціальна інформація як чинник інноваційного розвитку. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, 1, 16–20.
- Рада адвокатів Київської області. (б. д.). *Судова експертиза – ключовий фактор доказової бази судочинства*. Узято Квітня 25, 2022 з <https://rada.ko.com.ua/news/sudova-ekspertiza-klyuchoviy-faktor-dokazovoyi-bazi-sudochinstva>
- Судин, Д. (2016, Жовтень 03). Точки відліку української соціології. *Україна Модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. <https://uamoderna.com/blog/danilo-sudin/day-of-sociology>
- Токарева, К. В. (2018). Актуальні питання механізму проведення судової економічної експертизи в сучасних умовах. *Криміналістичний вісник*, 1(30), 92–98.  
DOI: <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-92>
- Требін, М. П. (Ред.). (2015). *Політологічний енциклопедичний словник*. Харків: Право. 816 с.
- Центр «Соціальний моніторинг». САТІ – Телефонні опитування. Узято Квітня 15, 2022 з <https://smc.org.ua/services/cati-telefonni-opytuvannya/>
- Верховна Рада України. (1992, Жовтень 02). *Про інформацію*: Закон України № 2657-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
- Верховна Рада України. (1994, Лютий 25). *Про судову експертизу*: Закон України № 4038-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
- Верховна Рада України. (2001, Липень 12). *Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні*: Закон України № 2658-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>
- Верховна Рада України. (2012, Квітень 13). *Кримінальний процесуальний кодекс України*: Закон України № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
- Заяць, Я. І., & Беднарчук, М. С. (2019, Листопад 27–28). Обґрунтування гіпотези про доцільність використання коригування на торг у практиці оціночної діяльності. В *Актуальні питання експертної та оціночної діяльності*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (Старобільськ – Полтава). Полтава: Полтавський університет

економіки і торгівлі. С. 30–33. <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4595/Torgiv2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Zaiats, Ya, Khodan, O. & Bednarchuk, M. (2020). The theoretical and methodological basis of development of adjustment coefficient for bidding in commodity forensic expertise. *Quality and certification of products*, Articles from a international scientific and practical conference Dedicated to 100 years from Establishment of University of Economics (Varna, 13.05.2020). Варна: Наука и икономика. С. 141–149.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2022

**R. Zaiats**, DSc (Law), Professor,

Head,

Lviv Scientific Research Forensics Center,

MIA of Ukraine, Lviv, Ukraine;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4726-6362>

## INNOVATIVE DIRECTION OF EXPANSION EVIDENTIAL BASE OF FORENSIC EXAMINATION

*The purpose* of the article is to scientifically substantiate and search for innovative directions for ensuring the basic principles of forensic expert activity – objectivity and completeness of the study, by expanding the quantitative and qualitative segment of the complex of evidence base of modern forensic examination through a combination of modern techniques and methods of the social sciences of sociology and law. *Methodology*. The reliability of the results and conclusions of this study is ensured by using a complex of general scientific (analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and modeling, abstraction and concretization, system analysis) and special methods of cognition (thought experiment, idealization, formalization, generalization, convergence). *Scientific novelty*. For the first time in the domestic practice of forensic examination, the objective necessity, technical feasibility and practical feasibility of improving the quantitative and qualitative structural elements of the forensic evidence base complex by applying innovative areas of the sociological research method are scientifically substantiated. *Conclusions*. Certain provisions of law and sociology as social sciences are considered, the content of the laws of Ukraine "On Forensic Science" and «On Information» is analyzed, and on the basis of this it is established that the modern evidence base of forensic science can be improved by modernizing its quantitative and qualitative structural elements with the help of tools and methods of modern social sciences. It is stated that it is advisable to improve the quantitative component of the evidence base of forensic examinations by increasing its nomenclature, using information obtained as a result of sociological research, since sociological information has the status of an innovative development factor in legal circles. It is advisable to improve the qualitative component of the evidence base of forensic examinations through modernization, using a combined method of collecting sociological information – questionnaires and telephone surveys and documenting the process of collecting information, respectively, on two complementary media – paper and digital. It has been proved that the combination of printed and electronic components of each questionnaire will allow using questionnaires as an innovative and operational method of obtaining primary information about the objective aspects of the process under study. It is substantiated that in order to fix the bargaining process, document it in electronic form and obtain the necessary factual data on the numerical values of the results of the bargaining process, it is advisable to use information collection known in sociology and widespread among social monitoring professionals – telephone surveys. The basic criteria for a telephone survey and a questionnaire have been developed as methods for collecting social information and data sources to improve the qualitative parameters of the evidence base for forensic examinations. The dual role and two-level significance of the evidence base of forensic examination are established: at the stage of forensic examination – the evidence base is the foundation of this forensic examination (primary role and level of significance); executed, completed forensic examination – becomes a key factor in the evidence base of legal proceedings (secondary role and second level of significance). It is confirmed that the results obtained deepen the methodological, legal and practical issues of forensic examination, which contribute to the development of the expert and evidence base of forensic examination through modernization through the expansion of its spectrum in terms of quantitative and qualitative structural elements using the tools and methods of modern social sciences. The results of scientific and research work have proved that the scientific, theoretical and practical problem of forming an evidence base when establishing the numerical values of the bargaining adjustment coefficients for use in forensic merchandise examination requires additional research into the evidence base of forensic examinations.

**Keywords:** principles of judicial expert activity; Social sciences; innovative directions; evidence base of forensic examination; sociological research; trading adjustment.

**Р. Я. Заяц**, доктор юридических наук, професор,  
директор,  
Львовский научно-исследовательский экспертно-  
криминалистический центр МВД Украины, г. Львов  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4726-6362>

## ИННОВАЦИОННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАСШИРЕНИЯ ДОКАЗАТЕЛЬНОЙ БАЗЫ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

**Цель** статьи заключается в научном обосновании и поиске инновационных направлений обеспечения базовых принципов судебной экспертной деятельности – объективности и полноты исследования за счет расширения количественного и качественного сегмента комплекса доказательной базы современной судебной экспертизы посредством сочетания современных приемов и методов общественных наук социологии и права. **Методология.** Достоверность полученных результатов и выводов этого исследования обеспечена использованием комплекса общенаучных (анализ и синтез, индукция и дедукция, аналогия и моделирование, абстрагирование и конкретизация, системный анализ) и специальных методов познания (мысленный эксперимент, идеализация, формализация, обобщение, конвергенция). **Научная новизна.** Впервые в отечественной практике судебной экспертизы научно обоснована объективная необходимость, техническая возможность и практическая целесообразность улучшения количественных и качественных структурных элементов комплекса доказательной базы судебной экспертизы путем применения инновационных направлений социологического метода исследования. **Выводы.** Рассмотрены отдельные положения права и социологии как общественных наук, проанализировано содержание законов Украины «О судебной экспертизе» и «Об информации» и на основе этого установлено, что современная доказательная база судебной экспертизы может быть улучшена путем модернизации ее количественных и качественных структурных элементов с помощью инструментов и методов современных общественных наук. Констатировано, что количественную составляющую доказательной базы судебных экспертиз целесообразно улучшить за счет увеличения ее номенклатуры, используя информацию, полученную в результате социологического исследования, поскольку в юридических кругах социологическая информация имеет статус фактора инновационного развития. Качественную составляющую доказательной базы судебных экспертиз целесообразно улучшить путем модернизации, используя комбинированный метод сбора социологической информации – анкетирование и телефонный опрос и документирование процесса сбора информации соответственно на двух взаимодополняющих носителях – бумажном и цифровом. Доказано, что сочетание в каждой анкете печатной и электронной составляющих позволит использовать анкетирование как инновационный и оперативный метод получения первичной информации об объективных аспектах исследуемого процесса. Обосновано, что для фиксации процесса сбора информации, его документирования в электронном виде и получения необходимых фактических данных о числовых значениях результатов процесса сбора информации целесообразно использовать известный в социологии и распространенный среди профессионалов социального мониторинга сбор информации – телефонные опросы. Разработаны базовые критерии телефонного опроса и анкеты как методов сбора социальной информации и источников данных для улучшения качественных параметров доказательной базы судебных экспертиз. Установлены двойная роль и двухуровневое значение доказательной базы судебной экспертизы: на стадии выполнения судебной экспертизы – доказательная база является фундаментом этой судебной экспертизы (первичная роль и уровень значения); исполненная, завершенная судебная экспертиза – становится ключевым фактором доказательной базы судопроизводства (вторичная роль и второй уровень значения). Подтверждено, что полученные результаты углубляют методические, нормативно-правовые и практические вопросы судебной экспертизы, способствующие развитию экспертно-доказательной базы судебной экспертизы благодаря модернизации путем расширения ее спектра в части количественных и качественных структурных элементов с помощью инструментов и методов современных общественных наук. Результаты научно-исследовательских работ показали, что научно-теоретическая и практическая проблема формирования доказательной базы при установлении числовых значений коэффициентов корректировки на торг для использования в судебной товароведческой экспертизе требует дополнительных исследований комплекса доказательной базы судебных экспертиз.

**Ключевые слова:** принципы судебной экспертной деятельности; социальные науки; инновационные направления; доказательная база судебной экспертизы; социологические исследования; корректировка на торг.